

บทปริทัศน์หนังสือ

ผีในชุดกิโมโน : เรื่องเล่าของสงครามกับประวัติศาสตร์เอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้. เขียนโดย รฐู กรณาท แปลโดย จิรยุทธ สินธุพันธุ์ (กรุงเทพฯ : ศูนย์เอเชียใต้ สถาบันเอเชีย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2565. 184 หน้า, 150 บาท).

วิริยะ สว่างโชติ¹

แม้ว่าการเสพสื่อจะเปลี่ยนไปในยุคของสื่อสังคม แต่หนังสือพิมพ์รายวันขายในราคา 5 รูปียังคงเป็นสิ่งที่จับต้องได้ในวัฒนธรรมการอ่านของคนอินเดีย ต่างไปจากบ้านเรา อย่างไรก็ตามสิ่งที่สำคัญที่อยู่ทั้งเบื้องหน้าและเบื้องหลังของอุตสาหกรรมสิ่งพิมพ์และสื่อสังคมก็คือนักเขียน อินเดียก็เป็นประเทศที่มีนักเขียนมากมาย นักเขียนแต่ละคนล้วนต้องหาสร้างสไตล์การเขียน รูปแบบการเล่าเรื่อง การค้นคว้า เพื่อหาที่ทางและความมั่นคงในอาชีพของตนเอง หนึ่งในนั้นก็คือ รฐู กรณาท (Raghu Karnad) ซึ่งก่อนที่จะหยิบหนังสือ “ผีในชุดกิโมโน : เรื่องเล่าของสงคราม

กับประวัติศาสตร์เอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ที่แปลโดยจิรยุทธ สินธุพันธุ์ ขึ้นมาอ่าน ผู้เขียนคงต้องขอบอกตามตรงไม่เคยได้ยินชื่อ หรือรู้จักงานเขียนของเขามาก่อน จะว่าไปผู้เขียนหยิบมือถือแล้วค้นในกูเกิ้ลว่า รฐู กรณาทคือใคร? หลังจากอ่านหนังสือเล่มนี้แบบวางไม่ลงไปสองเรื่องแรกแล้วด้วยซ้ำ

เรื่องราวทั้งหมด 6 เรื่องในหนังสือเล่มถูกเขียนและตีพิมพ์ ในต่างสื่อ ต่างวาระ

1 นักวิจัยอาวุโส ศูนย์วิจัยภูมิสังคมและวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์

กัน แต่เนื้อหาในตอนแรก “ผีในชุดกิโมโน” ที่ถูกใช้เป็นชื่อหนังสือเล่มนี้ ถือว่าเป็นการเปิดเรื่องราวของ “สงครามกับประวัติศาสตร์เอเชียใต้และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้” ได้อย่างน่าสนใจ ประโยค “*วิญญาณของผู้หญิงในชุดกิโมโนตนหนึ่งวนเวียนอยู่ในปુรานากิลา ป้อมปราการสมัยราชวงศ์มอซัล*” (หน้า 20) ทำให้ผู้เขียนนึกแล้วนึกอีกว่า ป้อมที่ผู้เขียนเคยไปเที่ยวชมเมื่อ 10 ราวปีก่อนมันจะมีผีอยู่ได้อย่างไร? แถมยังเป็นผีในชุดกิโมโนอีกด้วย ซึ่งจริง ๆ ก็อาจจะมิให้เห็นก็ได้หากผู้เขียนไปเยือนในเวลากลางคืนไม่ใช่วันกลางวัน แต่อย่างไรก็ดีผู้เขียนลองนึกเท่าไรก็นึกไม่ออกกว่าภาพที่เห็นเป็นผีในชุดกิโมโน กลับกลายเป็นผีในชุดสำหรับทุกที่ไป แล้วอะไรที่ทำให้ชุดกิโมโนมาอยู่ที่นั่นได้?

รฐุค่อย ๆ คลี่เรื่องราวของ “อดีตในเชิงสัญลักษณ์ทับถมกันพูนขึ้นในทางปฏิบัติ จึงไม่น่าแปลกใจที่ข้อมูลอันแปลกปลอมอย่างเรื่องราวของชาวญี่ปุ่นในป้อมเก่าจะถูกปล่อยให้หายไปข้างใต้” (หน้า 23) จากการสืบค้นเอกสารราชการ “ที่หาไม่พบ” และเรื่องราวของหญิงบริการของกองทัพญี่ปุ่น (comfort women) รฐุทำให้เราทราบถึงเรื่องราวของโอคิคุ หญิงสาวจากฮิโรชิมาที่ย้ายมาอยู่ปีนังและสิงคโปร์ด้วยสถานะที่คล้ายกัน ต่อมาเธอได้แต่งงานกับสามีที่เป็นชาวอินเดียเชื้อสายทมิฬ แต่ด้วยการโจมตีฐานทัพเรือเพิร์ลฮาร์เบอร์ของสหรัฐอเมริกาและการบุกมลายูของอังกฤษโดยกองทัพจักรวรรดิญี่ปุ่นที่นำไปสู่สงครามโลกครั้งที่ 2 ในแถบเอเชียและภูมิภาคแปซิฟิก เธอและชาวญี่ปุ่นอีกจำนวนหนึ่งจึงต้องถูกอังกฤษควบคุมตัวในฐานะประชากรของประเทศคู่สงครามและถูกส่งไปเป็นผู้ทำนบกของสถานกักกันเชลยพลเรือนที่ กรุงนิวเดลี สถานที่ที่ไม่ควรจะต้องมีใครมาทำนกออาศัย

สิ่งที่ทำให้ผู้เขียนประทับใจการค้นคว้าและการเล่าเรื่อง **ผีในชุดกิโมโน** ของรฐุ คือข้อค้นพบที่มาของภาพเขียนของเพ็ญ หริริักษ์ที่ชื่อว่า Japanese Internment Camp, Purana Qila, Delhi, 1942 ที่ช่วยคลี่คลายข้อสงสัยของ “*สิ่งที่หายไปจากประวัติศาสตร์*” โดย “*ไม่มีหลักฐาน*” เพ็ญ หริริักษ์และภรรยา กุศลาสัย นักเรียนไทย 2 คนที่ไปเรียนที่วิศวะภารตี ได้กลายเป็นเพื่อนผู้ทำนบกของโอคิคุในป้อมปูรานากิลาด้วยสาเหตุเดียวกัน แม้ผู้เขียนจะเคยอ่านเรื่องราวของทั้งสองที่ถูกจับไปอยู่ที่แคมป์ใน

อินเดียมาก่อน แต่ไม่เคยทราบข้อมูลว่าเขาอยู่ที่ไหน? เป็นอยู่อย่างไร? หรือเรื่องที่ว่า เพื่อยังสร้างผลงานภาพเขียนบันทึกชีวิตคนที่แคมป์นี้เอาไว้ด้วย เรื่องราวที่รชู้ค้นคว้า และนำมาเขียนไว้จึงมีค่าต่อการอ้างอิงกันและกันของเอเชีย (inter-Asia referencing) ไม่ว่าเอเชียใต้ เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ และรวมถึงเอเชียตะวันออก แม้จะผ่านเรื่องราวความโหดร้ายของสงครามก็ตาม

เช่นเดียวกันในเรื่องสุดท้ายของหนังสือ “**นักรบไร้พรหมแดน**” ที่รชู้ช่วยย้ำการอ้างอิงกันและกันของเอเชีย ด้วยเรื่องราวของแรงงานทหาร (military labor) เรื่องนี้เป็นในเรื่องโศกนาฏกรรมแบบตลกร้าย เพราะแม้ว่าสงครามระหว่างญี่ปุ่นกับอังกฤษที่รู้จักกันในนาม “สงครามโลกครั้งที่ 2” จะจบลงอย่างเป็นทางการตั้งแต่หลังวันที่ 15 สิงหาคม ค.ศ. 1945 ตามประกาศการยอมแพ้ของญี่ปุ่นโดยจักรพรรดิฮิโรฮิโตะได้ออกรายการวิทยุแห่งชาติ แต่การรบของทหารอินเดียไม่ได้จบลงไปด้วย พวกเขาเดินเข้าสู่ “การรบเพื่อฟื้นฟูลัทธิอาณานิคม” โดยการส่งทหารอินเดียที่ควรจะไปปลดประจำการเดินทางกลับบ้านเป็น “ทหารผ่านศึก” ไปสู้รบต่อกับกลุ่มชาตินิยมที่กำลังต่อสู้เพื่อปลดปล่อยอินเดียจากชาติอาณานิคม

รชู้เล่าเรื่องราวของจำลิบเอกอับดุล เราะฮมาน ผู้บังคับหมวดของ 3/9 ซากู ที่ผ่านสมรภูมิตั้งแต่หกครั้งสำคัญทั้งสมรภูมิเอลอาลาเมนในลิเบีย และสมรภูมิอิมฟาล การรบในทะเลทรายกับทหารเยอรมันและในป่าดงดิบกับทหารญี่ปุ่นไม่อาจพรากชีวิตของอับดุลไปได้ เขาและเพื่อนร่วมรบกลับต้องมาเสียชีวิตในการรบ “*ที่ยังบังคับบัญชาโดยชาวอังกฤษ รบในนามของชาวดัตช์ ต่อสู้กับชาวอินโดนีเซียที่ติดอาวุธโดยกองทัพญี่ปุ่น*” (หน้า 86) จากสงครามที่ไม่มีประกาศ ในวัยเพียง 25 จำลิบเอกอับดุล เราะฮมาน เสียชีวิตในแถบชานเมืองสุราบายา บนเกาะชวา เขาไม่มีโอกาสเห็นวันประกาศเอกราชของทั้งอินเดียและอินโดนีเซีย เกียรติยศที่เขาได้รับคือวีรบุรุษ ที่ไม่มีชาติไหนอยากจะทำเขาในเรื่องเดียวกันนี้รชู้ยังเพิ่มเติมการหนุนช่วยฝ่ายนักชาตินิยมชาวอินโดนีเซียของคณงานอินเดียที่ไม่ยอมขนอาวุธจากออสเตรเลียไปให้ทหารชาวดัตช์

นอกจากนี้แล้ว ในหนังสือเล่มนี้ก็ยังมียังมีเรื่องที่น่าสนใจอื่น ๆ อีกไม่ว่าจะเป็นเรื่อง การเดินทางของสุภาส จันทรโบส นักชาตินิยมเบงกอลที่เข้าร่วมกับฝ่ายอักษะและตั้ง กองกำลังแห่งชาติอินเดียของเขาในกรุงเทพฯ ที่มักจะถูกเขียนให้เหมือนเป็นเรื่องผจญ ภัยโดยนักเขียนคนอื่น ๆ แต่ประเด็นที่รศุขหยิบยกมาเขียนถึงในหนังสือเล่มนี้ได้ช่วยให้ ผู้อ่านเห็นภาพที่เชื่อมโยงไปกับเรื่องราวอื่น ๆ ในประวัติศาสตร์ ทั้งเรื่องราวครอบครัว ของเขาเองที่ได้กลายเป็นส่วนหนึ่งโศกนาฏกรรมครั้งสำคัญของมนุษยชาติระหว่าง สืบค้นเพื่อตามหาเรื่องราวเกี่ยวกับคุณตาของเขาที่ต้องเดินทางไปรบในดินแดนอัน ห่างไกลจากบ้านเกิด ดินแดนแห่งนี้อาจจะเป็นส่วนหนึ่งของอินเดียแต่ก็ยังเป็นภูมิภาค ที่รศุขไม่อาจจินตนาการได้ถึงการเดินทางอันลำบากเมื่อราว 80 ปีก่อน ทหารอินเดีย ทหารฝ่ายสัมพันธมิตรและทหารญี่ปุ่นจำนวนหลายหมื่นคนต้องเอาชีวิตมาทิ้งไว้ ณ ดินแดนแห่งนี้ โดยเกียรติยศที่พวกเขาได้รับเทียบไม่ได้กับทหารผ่านศึกในสมรภูมิอื่น ๆ

สิ่งที่รศุขเขียนและถูกนำมารวมเป็นเล่มนี้ ไม่ต่างไปจากประเด็นที่รศุขจิต คูหา นักคิดแห่งสำนัก Subaltern Studies Collective กล่าวถึงเกี่ยวกับ *เรื่องเล็กน้อย ของประวัติศาสตร์ (Small Voice of History)* ที่สัมพันธ์กับผู้คนทั่วไป เริ่มจากการ สืบค้นเรื่อง (investigative journalism) จากเรื่องหนึ่งไปสู่อีกเรื่องหนึ่ง จากเรื่องของผู้ อื่น มาสู่เรื่องครอบครัวตัวเอง จากเรื่องของชุมชนไปสู่เรื่องของชาติ จากเรื่องของ ความต่างทางชาติพันธ์ของอินเดียสู่อินเดียที่เป็นอื่น รวมไปถึงโศกนาฏกรรมอันเป็น พวงจากสงครามโลกครั้งที่ 2 เพื่อไม่ให้เรื่องราวเหล่านี้ถูกกลืนทิ้งในประวัติศาสตร์โลก ประวัติศาสตร์อินเดีย เลยไปถึงประวัติศาสตร์ของครอบครัว

งานเขียนรศุขสะท้อนให้เห็นการสงครามที่เชื่อมโยงเอเชียใต้กับเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ผ่านบริบทของสงครามโลกครั้งที่ 2 ผ่านการเปลี่ยนผ่านของลัทธิอาณานิคม และการก่อรูปของลัทธิชาตินิยม รศุขเขาไม่เพียงแต่เชื่อมโยง “ภูมิภาค” อันถูกแบ่ง ตามภูมิศาสตร์การเมืองเข้าไว้ด้วยกัน หากแต่เขายังเชื่อมโยง “โศกนาฏกรรมสงคราม ของสงครามโลกครั้งที่ 2” กับ “ปัจจุบัน” มากกว่าที่จะเขียน “ถึงอดีต” เนื้อหาเหล่านี้ ถูกแทรกด้วยสำนวนวิพากษ์แบบจริงจัง พอ ๆ กับภาษาเสียดสี ซึ่งเป็นเสน่ห์ของงาน

ของเขา สิ่งที่น่าสนใจก็คือ เรื่องทั้ง 6 เรื่องในหนังสือเล่มนี้ถูกเขียนขึ้นช่วงระหว่างปี ค.ศ. 2014-2020 ช่วงที่รัฐบาลนายเรนเรธา โมที พยายามจะ “เขียนปัจจุบันของ อินเดีย” ขึ้นมาใหม่ “การหลงลืม” ประวัติศาสตร์อาจเป็นเรื่องที่ให้อภัยกันได้ แต่ “การละเลย” ที่จะกล่าวถึงประวัติศาสตร์ที่เราารู้อยู่แล้วนั่นคือสิ่งที่ไม่อาจให้อภัยได้ น่าจะเป็นสิ่งที่เราควรจะต้องตระหนักกัน

ต้องขอขอบคุณผู้แปลและบรรณาธิการการแปลที่คัดสรรและเรียงลำดับเรื่อง ทั้ง 8 ที่นำมารวบรวมตีพิมพ์ในแบบที่อาจจะเรียกได้ว่า “ฉบับไทย” (Thai edition) สามารถโยงเรื่องราวกันได้ แม้ว่าผู้อ่านจะไม่รู้บริบทของสงครามโลกครั้งที่ 2 หรือ ประเทศอินเดีย แต่ก็สามารถที่จะติดตามเรื่องราวต่าง ๆ ได้ไม่ยากนัก